

Het Nationale Ballet

Stadsschouwburg
Marnixstraat 427
1017 PK Amsterdam
telefoon: 020 - 25 57 54

Live/Life

een avondvullende productie van Hans van Manen, Rudi van Dantzig en Toer van Schayk in het Holland Festival 1979 in Theater Carré — zaterdag 2 tot en met vrijdag 8 juni 1979, aanvang 20.15 uur (behalve zondag 3 juni)
Begeleiding door het Nederlands Balletorkest o.l.v. Adam Gatehouse.
Pauze na het eerste gedeelte (Live).

Het is verboden om — zonder schriftelijke toestemming van Het Nationale Ballet — te fotograferen, te filmen of bandopnamen te maken.
It is strictly prohibited to take photographs and make films or tapes without the written permission of Het Nationale Ballet.

Live/Life t-shirts à fl. 10,— en een beperkte oplage van, door Toer van Schayk gesigndeerde affiches à fl. 15,— zijn te koop in de hal van Theater Carré.

Lees ook het HOLLAND FESTIVAL-magazine.
Een leesbaar kunstmagazine en waardevol souvenir.
Alle achtergronden plus agenda van dag tot dag.
In elke kiosk voor f 3,-.

Het Nationale Ballet

Sonia Gaskell *Oprichtster*
Rudi van Dantzig *Artistieke leiding*
Hans van Manen *Choreograaf/regisseur*
Toer van Schayk *Choreograaf/ontwerper*
Christine Anthony *Balletmeesters*
Ivan Kramar
Heinz Manniegel
Reuven Voreberg
Adam Gatehouse *Muzikaal directeur/dirigent*

Maria Aradi - Laurel Benedict - Sonja Marchioli
Alexandra Radius - Monique Sand - Jeanette Vondersaar
Han Ebbelaar - Clint Farha - Henny Jurriëns
Rudolf Nurejev (a.g.) - Zoltan Peter - Francis Sinceretti

Aina Bilkins - Judith James - Valerie Valentine - Mea Venema
Carmela Zegarelli - Joanne Zimmerman
Marco Carrabba - Michael Corder - Grahame Lustig - Jan Willem de Roo - Wade Walthall

Rachel Beaujean - Amanda Beck - Joke van Bergen - Ilse van Berkel
Netta Blitman - Fabienne Boucher - Coleen Davis - Monique Diederren -
Suzanne Gerhard - Josiane Geys - Gayle Halabe - Annelies Knoop -
Liliane Kuyer - Nicolette Langestraat - Anja Licher - Annemarie Norton
Sophia Meermans - Karin Schnabel - Mavis Staines - Vicki Summers
Hlif Svavarsdottir - Margriet van Waveren
Stephen Baranovics - Jacques Barkey - Ad Berbers - Fred Berlips
Leo Besseling - Julian Brandon - John Brown - Ben Eggers
Charles Flanagan - Leon Koning - Jan Linkens - Simon de Mowbray
Boudewijn Pleines - Lazaro Prince - Mark Trudeau - Jan Venter
Rob van Woerkom

Sarit Beker - Katalene Borsboom - Cecile Genné - Caroline Iura
Nilsen Jorge - Renée Kuypers - Veronique Kruyswijk - Babara Leach
Catherine Leverty - Ludmilla Molenaar - Junitha Plass - Wanda Racioppi
Sjoerd van den Berg - Gerry Boeye - Mario van Drúnick - Dominic Hickie
Barry Watt - John Wisman

Live

Hans van Manen *Scenario en choreografie*
Franz Liszt (1811-1886)* *Muziek*
Keso Dekker *Kostuums*

Coleen Davis en Henny Jurriëns *Dansers*
Henk van Dijk *Kamera*

Ed Spanjaard *Pianist*

Keso Dekker interviewt Hans van Manen over 'Live' in Carré.

Waarom heb je dit ballet gemaakt?

Eerst wil ik het volgende zeggen. Ik heb de gelegenheid van het Carré-project aangegrepen, omdat ik deze speciale ruimte kon gebruiken om een stuk te maken waarin een video-kamera een rol speelt. Video heb ik altijd een ongelooflijk boeiend medium gevonden, ik heb het ook zodra dat mogelijk was, gebruikt bij mijn werk en je ziet ook dat het zo langzamerhand in de hele balletwereld niet meer is weg te denken. Ik had al jaren het idee om video ook eens op het toneel te gebruiken; toen ik in 1970 'Twice' maakte wilde ik het al, maar dat bleek toen nog niet mogelijk. Nu in Carré kan ik dat idee verwezenlijken. Hier kun je het toneel afsluiten met het beeldscherm, alsof de vloer overeind wordt gezet, en de piste is zo goed te bekijken dat wat daar plaatsvindt, juist heel drie-dimensionaal wordt. En dat je de zaal zo duidelijk kan verlaten, en de manier waarop de zaal en de foyer en de hal in elkaar overlopen, dat kon ik allemaal gebruiken.

De eigenschappen van het gebouw zijn dus een uitgangspunt geweest?

Ja, ook de grootte. Het leek me interessant om te proberen voor zo'n grote ruimte iets intiemers te maken, daarom gebruik ik maar twee dansers, en de kameraman.

Waar komt de naam vandaan?

Ik heb de titel 'Live' bedacht, omdat wat er gedanst wordt, tegelijkertijd wordt opgenomen en geprojecteerd. De term is eigenlijk ontleend aan de televisie, waar iets live heet als het tegelijkertijd wordt opgenomen en uitgezonden.

Geef jij de voorkeur aan 'live' boven vooraf opgenomen beeld?

Dat niet, het zijn gewoon twee verschillende dingen. Er zit in dit ballet ook een stuk vooraf opgenomen video, en ik realiseer me dat wij, met film-ervaring, dat herkennen als flash-back — daarom heb ik het zo ook gebruikt. Soms heeft het één de voorkeur boven het ander. Ik ben wel gevraagd om speciaal voor televisie balletten te maken, en dan vind ik dat je het medium het beste benut door er een live-uitzending van te maken. Maar dit soort live-uitzendingen wordt bijna niet meer gemaakt, alles is film geworden. En ik vind het 'live'-aspect van een performance nu juist zo interessant. Zo herinner ik me heel goed een scène uit 'Annie Hall', waar Woody Allen in een wachtende rij, voor de bioscoop, iemand heel pedant verkéerd McLuhan hoort citeren. Dan kijkt hij in de kamera, met jou verontwaardigd over zoveel onzin, en dan haalt hij uit het niets McLuhan zelf tevoorschijn om de zaak even recht te zetten. Iedereen wordt erbij gehaald, jij zelf ook. Dat is heel gekonstrueerd, maar ook heel écht, zo'n magisch moment waarop je voelt dat werkelijkheid wel waarheid móet

zijn. Dat wil ik ook: er moet zoveel mogelijk controleerbaar zijn. In mijn ballet zie je ook, naast het directe beeld, het opnemen ervan, dat is dus inbegrepen bij de voorstelling.

Met de kameraman als kunstenaar?

Dat is zo. Er wordt altijd zoveel gepraat over het magische oog van de kamera, maar het is natuurlijk de kameraman zelf, die kijkt en kiest. Aan de andere kant is het ook belangrijk om de kamera niet stiekem te laten zijn, het publiek krijgt nooit de kans om te zien wat de kameraman ziet, waaruit hij een keuze moet maken. Je vermijdt het mysterie, als je de creativiteit van de kameraman controleerbaar maakt.

De kamera kan overal komen?

We gebruiken een handkamera, waardoor je inderdaad alle kanten op kan. Als publiek kun je dat allemaal ook steeds blijven volgen, en daardoor heb je de kans om verschillende gezichtshoeken te beleven van een ballet, terwijl je gewoon vast op je plaats in een theater zit. Een ander voordeel van een bewegende kamera is, dat die meer tot een persoon wordt: degene die gefilmd wordt, reageert daar op een speciale manier op — ik denk dat je daar als publiek, wat naar het scherm kijkt, direkter door wordt aangesproken.

Is de relatie tussen kameraman en danseres een verhaal?

Een verhaal is er in zoverre, dat je ziet dat er eerst een vrouw is en dan een man, en dat die iets met elkaar te maken hebben. Het lijkt allemaal niet zo harmonieus te gaan tussen die twee, er is iets aan de hand, maar er is ook een duidelijke interesse. Het zijn niet meer dan situaties, met schetsen van relaties die een bepaalde vorm van drama veroorzaken die ik essentieel vind voor theater. En: op deze manier wilde ik een vorm vinden, waarin de technische situatie een functie kon hebben. Bij voorbeeld: ik zocht een reden om de verwisseling van plaats, het verlaten van de zaal, mogelijk te maken en daarvoor kon ik een disharmonie tussen de dansers gebruiken.

Wel gevoelens dus?

Dat wel. Wat ik wil zijn situaties, die gevoelens opwekken, welke dan ook. Ik wil alleen geen realistisch kloppend verhaal, dat is trouwens ook niet te maken, dans is geen toneel.

Maar er wordt toch geakteerd?

Dat is tot op zekere hoogte wel zo, alles wat van te voren in elkaar is gezet is

Repetitiefoto van 'Live' met Coleen Davis.

natuurlijk geakteerd. Maar je moet het zo zien. Je zit als toeschouwer achter een raam, en je ziet dat er zich buiten iets afspeelt tussen een man en een vrouw, ze praten, duwen, lopen weg. Dat is een situatie, en, voor mij heel belangrijk, een vorm. Als je het raam open zou doen, zou je ook iets horen, en daarmee zou het een verhaal worden, een anekdote. En die anekdote wil ik niet. Doordat ik met mensen werk, heb ik natuurlijk automatisch altijd met relaties te maken, die zijn helemaal niet weg te denken. Maar het laten zien ervan heeft geen psychologische bedoeling, alleen een psychologisch effect.

Hoezo Liszt?

Je weet, die late stukken van Liszt hebben we drie jaar geleden voor 't eerst in Wenen bij Pollini gehoord, en sindsdien hebben ze me niet meer losgelaten. Waarschijnlijk de beste manier om er iets over te zeggen, is om Reinbert de Leeuw te citeren, die het fantastische idee heeft gehad om ze op de plaat te zetten.

'(...) Al in 1860 verklaarde een aantal zeer vooraanstaande musici — waaronder Brahms — in een fel manifest het werk van Liszt en Wagner 'in tegenspraak met de geest van de muziek' en sinds dat moment is de strijd tussen 'traditionele' en 'progressieve' komponisten niet meer uit de muziekgeschiedenis verdwenen.

Hoewel Liszt gedurende zijn hele loopbaan als komponist sterk de neiging had voortdurend de muzikale grenzen te verleggen, zijn het vooral de komposities uit zijn laatste levensjaren die de grenzen, gesteld door de tonaliteit, bij herhaling overschrijden. Liszt schreef rond 1880 een aantal stukken, voornamelijk voor piano, die een muzikale taal oproepen die decennien later in het werk van Debussy, Schönberg en Bartok gestalte zou krijgen.

Met profetische blik wordt in deze muziek een ontwikkeling voorzien waar geen wetten van tonaliteit en daarmee samenhangende muzikale structuur meer gelden. 'Een speer in het eindeloze rijk van de toekomst te werpen', om zijn eigen woorden te citeren, was de ambitie die hem in zijn laatste jaren hiertoe dreef.

Zelfs als Liszt bij een zeldzame gelegenheid enkele van deze stukken ten huize van de familie Wagner ten gehore brengt, heerst hier een pijnlijk zwijgen. Wagner, die zelf de ontkenning van de tonica in zijn Tristan und Isolde bijna tot norm had verheven, bestempelt de rigoureuze konsekwenties die Liszt hieruit trok tegenover Cosima als 'keimenden Wahnsinn (...)'

(citaat Reinbert de Leeuw)

*) Voor Live zijn de volgende komposities van Franz Liszt gebruikt: Sospiri, Bagatelle sans tonalité, Wiegenlied, 4 kleine Klavierstücke en Abschied.

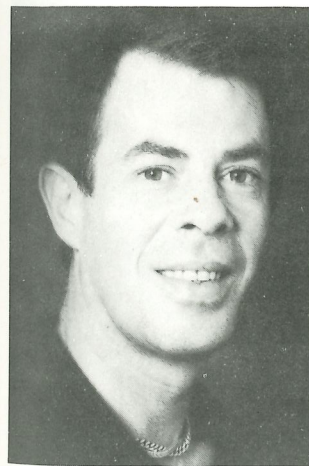
Choreograaf Hans van Manen

Hans van Manen begon zijn loopbaan in 1951 als danser bij Sonia Gaskells Ballet Recital. In 1952 kwam hij bij het Nederlands Opera Ballet, onder artistieke leiding van Françoise Adret, waar hij in 1957 zijn eerste ballet maakte, 'Feestgericht'. Later werkte hij bij het gezelschap van Roland Petit in Parijs; in 1960 keerde hij terug om zich aan te sluiten bij het Nederlands Dans Theater, eerst als choreograaf en danser en vervolgens, van 1961 tot 1971, als artistiek leider en choreograaf. Het gezicht van het Nederlands Dans Theater werd zo voor een groot deel bepaald door de bijna veertig balletten die Van Manen voor deze groep creëerde. In de daaropvolgende twee jaar werkte hij als 'free lance' choreograaf tot zijn aanstelling als choreograaf/regisseur bij Het Nationale Ballet in 1973. Van Manen werd in 1975 de 'Prijz van de kritiek' verleend door de Kring van Nederlandse Theatercritici, vanwege de uitstekende manier waarop hij modern ballet populair wist te maken met handhaving van een hoog artistiek niveau. In 1976 begunstigde het Holland Festival hem met de H. J. Reinink-penning, een eerbewijs aan diegenen die de culturele betrekkingen tussen Nederland en andere landen hebben bevorderd. In het buitenland heeft hij zijn balletten gezet bij de Berlijnse Opera, Houston Ballet, Koninklijk Deens Ballet, National Ballet of Canada, Pennsylvania Ballet, Royal Ballet, Staatsopera te München, Staatsopera te Wenen en Tanzforum in Keulen.

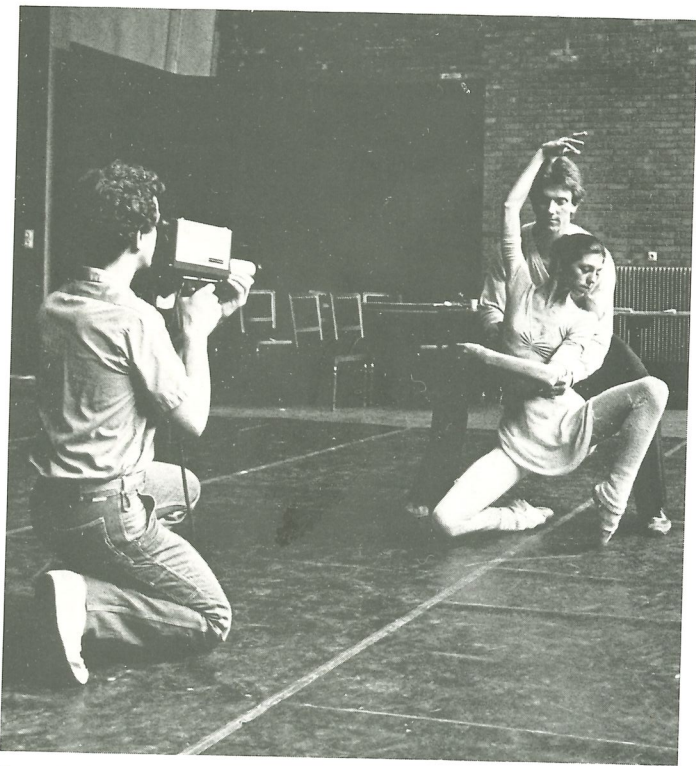
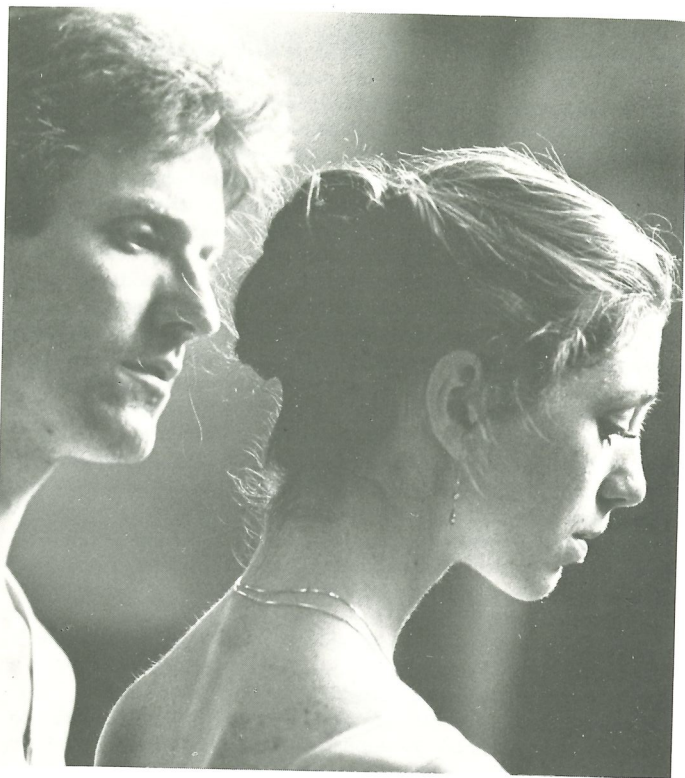
In zijn balletten toont Hans van Manen een romantische belangstelling voor de relaties tussen mensen. Die zijn altijd erotisch gekleurd, overeenkomstig de twee steeds terugkerende hoofdthema's van aantrekking en afstoting. De algemene indruk die zijn choreografieën nalaten is die van een sterke emotionaliteit welke door een optimistische verstandelijkheid wordt afgekoeld en onder controle gehouden. In dit opzicht is Van Manen een moralist. Zijn speelse aanpak draagt verder bij aan de opgewekte toon.

Van Manen is afkerig van het vertellen van verhalen, het uitdragen van boodschappen en symboliek; zijn belangstelling gaat vooral uit naar vorm en constructie. Bijgevolg is de structuur van zijn balletten zo wiskundig dat ze door logische wetten geregeerd lijken. In deze heldere en nuchtere stukken heeft hij de klassieke elementen van de academische danskunst versmolten met alledaagse bewegingen, steeds de nadruk leggend op een elegante hoffelijkheid.

(Luuk Utrecht)

Hans van Manen

*Boven: Coleen Davis en Henny Jurriëns tijdens repetities van 'Live'.
Onder: Coleen Davis, Henny Jurriëns en Henk van Dijk (kamera).*

Coleen Davis en Henk van Dijk (kamera) tijdens repetities van 'Live'.

Life

- Rudi van Dantzig en Toer van Schayk *Choreografie*
Charles Ives (1874-1954) *Muziek*
Tomas Luis de Victoria (1548-1611)
David Bowie
Russische revolutionaire muziek
Toer van Schayk *Dekor*
Joop Stokvis en Toer van Schayk *Kostuums*
Fa. Flashlight: *Lichtontwerp*
(Gerard Jongerius en Frits Blomsma)
Ed Spanjaard *Pianist*
Roberta Alexander *Sopraan*
Paul van den Bos *Film*

'Begeerte heeft ons aangeraakt...'
(regel uit 'De Internationale', vertaling Henriëtte Roland Holst)

Muzikale volgorde:

- 1 Russisch revolutionair lied
- 2 Veni sponsa christi (De Victoria)
- 3 In the night (Ives)
- 4 From 'Paracelsus' (Ives)*
- 5 Gyp the blood or Hearst!? Which is worst?! (Ives)
- 6 Three places in New England no. 2 (Putnam's camp) - (Ives)
- 7 Memories: A - Very pleasant; * B - Rather sad* (Ives)
Mists (Ives)
Remembrance (Ives)
- 8 Robert Browning overture (Ives)
- 9 Holiday Quickstep (Ives)
March II (Ives)
- 10 Remembrance (Ives)
Evening (Ives)
An old song deranged (Ives)
- 11 Stay (Bowie)
- 12 The unanswered question (Ives)
- 13 Central Park in the dark (Ives)
- 14 Fugue in 4 keys on 'The shining shore' (Ives)
- 15 The machinegun cart (Russische revolutionaire muziek)
- 16 Washington's birthday (Ives)
- 17 They are there (gezongen en gespeeld door Ives)
De Internationale
- 18 From 'The Housatonic at Stockbridge' (Ives)*
- 19 Requiem (De Victoria)
- 20 Serenity (Ives)*
- 21 The cage (Ives)*
- 22 A farewell to land (Ives)*
Like a sick eagle (Ives)*
- 23 Charlie Rutlage (Ives)
- 24 Three places in New England no. 3
(from 'The Housatonic at Stockbridge') - (Ives)
- 25 Wild is the wind (Bowie)
- 26 Thanksgiving and forefather's day (Ives)

De met een asteriks voorziene items zijn door Roberta Alexander gezongen liederen.

Dansers voor Life in alfabetische volgorde

Maria Aradi
Stephen Baranovics
Jacques Barkey
Rachel Beaujean
Amanda Beck
Sarit Bekker
Laurel Benedict
Ad Berbers
Sjoerd van den Berg
Joke van Bergen
Ilse van Berkel
Fred Berlips
Leo Besseling
Aina Bilkins
Netta Blitman
Jerry Boeye
Katalene Borsboom
Fabienne Boucher
John Brown
Julian Brandon
Marco Carrabba
Coleen Davis
Monique Diederich
Han Ebbelaar
Clint Farha
Charles Flanagan
Cecile Genné
Suzanne Gerhard
Josiane Geys
Gayle Halabe
Dominic Hickie
Caroline Iura
Nilsen Jorge
Annelies Knoop
Leon Koning
Veronique Kruijswijk
Renée Kuijpers
Liliane Kuyser
Nicolette Langestraat
Barbara Leach
Catherine Leverty
Anja Licher
Jan Linkens
Grahame Lustig
Sonja Marchioli
Ludmilla Molenaar
Simon de Mowbray
Annemarie Norton
Zoltan Peter
Junitha Plass
Boudewijn Pleines
Lazaro Prince
Wanda Racioppi
Alexandra Radius
Jan Willem de Roo
Monique Sand
Karin Schnabel
Francis Sinceretti

Mavis Staines
Vicki Summers
Mark Trudeau
Valerie Valentine
Mea Venema
Jan Venter
Jeanette Vondersaar
Wade Walthall
Barry Watt
Margriet van Waveren
John Wisman
Rob van Woerkom
Carmela Zegarelli
Joanne Zimmerman

en voorts:

Hidde Maas (acteur)

Minou Bijl
Johnny Collewijn
Anna Marijke Diderich-Pijper
Fernando Ferreira
Monica Heijn
Marijcke Jongbloed
Emmie Kalshoven-Wesseling
Frank Klijn
Tilly Langedijk
Michael McLellan
Johan Mittertreiner
Wolf Ondráček
Toine Sengers
Trudy Tol
Reuven Voremborg
Irma Westerlaken
Hans van der Wurff

Teksten van de Ives-liederen:

From 'Paracelcus' (bij 4.)

For God is glorified in man,
And to man's glory vowed I soul and limb.
Yet, constituted thus, and thus endowed,
I failed: I gazed on power till I grew blind,
What wonder if I saw no way to shun
Despair? The power I sought seemed God's.
I learned my own deep error;
And what proportion love should hold with power
In man's right constitution; always preceding
Power, and with much power, always much more love.
— Robert Browning — (adapted from Paracelsus, Scene V)

Memories (bij 7.)

A — Very pleasant
We're sitting in the opera house,
The opera house, the opera house;
We're waiting for the curtain to arise
With wonders for our eyes;
We're feeling pretty gay,
And well we may,
'O, Jimmy, look!' I say,
'The band is tuning up and soon will start to play.'
We whistle and we hum,
Beat time with the drum.
We're sitting in the opera house,
The opera house, the opera house,
Awaiting for the curtain to rise
With wonders for our eyes,
A feeling of expectancy,
A certain kind of ecstasy.
Expectancy and ecstasy,
Sh's s' s' s.
— Curtain!

B — Rather sad

From the street a strain on my ear doth fall,
A tune as threadbare as that 'old red shawl,'
It is tattered, it is torn,
It shows signs of being worn,
It's the tune my Uncle hummed from early morn,
'Twas a common little thing and kind'a sweet,
But 'twas sad and seemed to slow up both his feet;
I can see him shuffling down
To the barn or to the town,
A-humming
— Charles E. Ives —

The housatonic at stockbridge (bij 18.)

Contented river! In thy dreamy realm
The cloudy willow and the plummy elm:
Thou beautiful! From ev'ry dreamy hill
What eye but wanders with thee at thy will,
Contented river! And yet overshy
To mask thy beauty from the eager eye;
Hast thou a thought to hide from field and town?
In some deep current of the sunlit brown,
Ah! there's a restive ripple, and the swift
Red leaves September's firstlings faster drift;
Wouldst thou away, dear stream? Come, whisper near!
I also of much resting have a fear;
Let me tomorrow thy companion be,
By fall and shallow to the adventurous sea!
— Robert Underwood Johnson —

Serenity (bij 20.)

O, Sabbath rest of Galilee!
O, calm of hills above,
Where Jesus knelt to share with Thee,
The Silence of eternity
Interpreted by love.
Drop Thy still dews of quietness,
Till all our strivings cease:
Take from our souls the strain and stress,
And let our ordered lives confess,
The beauty of Thy peace.
— John Greenleaf Whittier — (from The Brewing of Soma)

The cage (bij 21.)

A leopard went around his cage from one side to the
other side; he stopped only when the keeper
came around with meat; a boy who had been there
three hours began to wonder, 'Is life anything like that?'
— Charles E. Ives —

Licke a sick eagle (bij 22.)

The spirit is too weak; mortality weighs
Heavily on me like unwilling sleep,
And each imagined pinnacle and steep
Of God-like hardship tells me I must die,
Like a sick eagle looking towards the sky.
— John Keats — (first five lines of Sonnet on Seeing the Elgin Marbles)

A farewell to land (bij 22.)

Adieu, adieu!
My native shore
Fades o'er the waters blue;
The night winds sigh,
The breakers roar
And shrieks the wild seamew,
Yon sun that sets upon the sea,
We follow in his flight;
Farewell awhile to him and thee,
My native Land, Goodnight!
— Lord Byron —

Thanksgiving (by 26.)

God beneath thy guiding hand
our exiled fathers crossed the sea
and as they trod the wintry strand
with prayer and praise they worshipped thee.

De internationale (bij 17.)

Ontwaakt, verworpenen der aarde,
ontwaakt, verdoemd'in 's hongers sfeer,

Reedlijk willen stroomt over d'aarde,
en die stroom rijst al meer en meer!

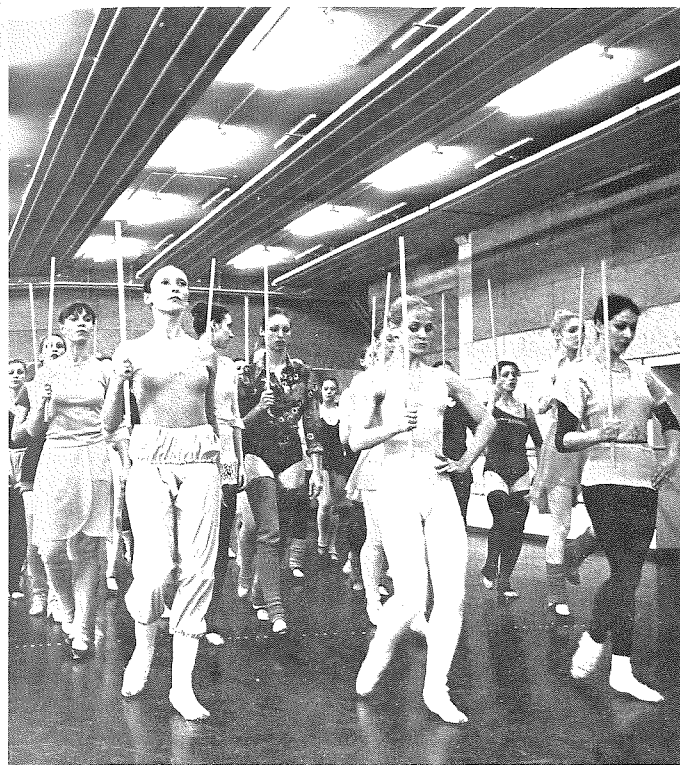
Sterft gij oude vormen en gedachten,
slaaf geboornen, ontwaakt, ontwaakt.

De wereld steunt op nieuwe krachten,
begeerte heeft ons aangeraakt.

Makkers ten laatste male,
tot den strijd ons geschaard,
en de internationale,
zal morgen heersen op aard!

Repetitiefragment van 'Life' met op de voorgrond Jeanette Vondersaar.

*Boven: Repetiefoto van 'Life' met op de voorgrond v.l.n.r.: Sonja Marchioli, Maria Aradi en Alexandra Radius.
Onder: Repetitiefragment van 'Life'.*

Choreograaf Rudi van Dantzig

Rudi van Dantzigs invloedrijkste leermeester was Sonia Gaskell. In 1952 kwam hij als danser bij haar eerste groep Ballet Recital. Gaskell gaf opdracht voor zijn eerste ballet 'Nachteiland' waarvan de première in 1955 plaatsvond. In 1959 behoorde hij tot de dansers die Gaskells groep verlieten voor het pas opgerichte Nederlands Dans Theater. Binnen een jaar keerde hij terug naar het Nederlands Ballet dat de kern vormde van het in 1961 opgerichte Het Nationale Ballet. Van Dantzig werd in 1965 opgenomen in de artistieke staf van Het Nationale Ballet, in 1968 volgde zijn benoeming tot mede-direkteur en sinds 1971 is hij artistiek leider. Van Dantzig verkreeg in Parijs de 'Prijs van de critici' en in 1970 werd hem de 'Prijs van de gemeente Amsterdam' verleend.

In het buitenland heeft hij zijn balletten gezet bij American Ballet Theatre, Ballet Rambert, Bat Dor Dansgroep, Houston Ballet, National Ballet of Canada, Royal Ballet, Koninklijk Deens Ballet, en het Ballet van Tokio. Tot de prominente buitenlandse dansers met wie Van Dantzig heeft gewerkt, behoort met name Rudolf Nurejev voor wie hij de balletten *The ropes of time*, *Blown in a gentle wind*, *About a dark house* en *Ulysses* maakte.

Als choreograaf heeft Van Dantzig bijna altijd belangstelling getoond voor de psychologische conflicten binnen een individu. Hierbij is er een gestage ontwikkeling in de behandeling van zijn basisthema dat te maken heeft met het universele probleem van aanvaarding van de onvolkomenheden van het leven. In zijn eerste balletten gaat het om de strijd tussen goed en kwaad binnen een individu dat verloren idealen van zuiverheid en onschuld probeert terug te winnen; latere onderwerpen betreffen het aanvaarden van de dood als de onvermijdelijke uitkomst van alle levensstrijd. Beide thema's worden uitgewerkt in dansstukken waarin het vooral gaat om de relaties tussen mensen; agressie die wordt opgeroepen door frustratie, en angst voor de agressie van de ander domineren hierbij vaak.

In al zijn balletten keren deze onderwerpen terug, zij het met andere accenten, waarbij Van Dantzig ze altijd behandelt in een zeer beweeglijke danstaal die niet gespeend is van symboliek.
(Luuk Utrecht)

Rudi van Dantzig

Choreograaf Toer van Schayk

Toer van Schayk kwam in 1955 als danser bij het Nederlands Ballet, onder leiding van Sonia Gaskell die hem sterk beïnvloedde in zijn artistieke ontwikkeling. In de periode 1958-1965 studeerde hij als beeldhouwer aan de Academie voor Beeldende Kunsten te Den Haag. Na voltooiing van zijn studie keerde hij terug bij zijn vroegere dansgroep, nu Het Nationale Ballet genaamd.

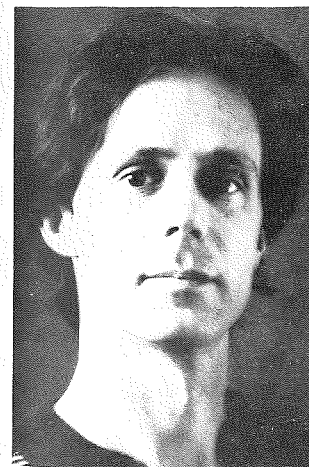
Als danser heeft Van Schayk altijd aandacht getrokken door zijn indringende, vaak ontroerende vertolkingen. Hij is ook werkzaam als schilder, beeldhouwer en, zowel voor de balletten van Rudi van Dantzig als voor zijn eigen stukken, als toneelontwerper. Van Schayk heeft als beeldhouwer en toneelontwerper exposities gehad in Amsterdam, Athene, Londen en New York.

In het buitenland heeft hij zijn balletten gezet bij de Bat Dor Dansgroep, National Ballet of Canada en Scottish Theatre Ballet.

In 1971 maakte hij zijn choreografisch debuut met 'Onvoltooid verleden tijd', in opdracht van Rudi van Dantzig. Zijn eerdere balletten laten vaak een onherbergzame wereld zien die verdoemd is door de vernietigingsdrift van zijn bewoners, vooral hun zelf-destructie. Deze stukken hebben vaak de kenmerken van etsen, waarbij in het ijle lijnenspel sculpturale groeperingen van dansers blikvangers zijn.

Zijn later werk is beweeglijker waarbij Van Schayk nog altijd de ledematen van zijn dansers gebruikt om een doorzichtig weefsel te maken van hoekige en gebroken lijnen die aan zijn dansthema's opvallende vitale eigenschappen geven.

In de keuze van zijn onderwerpen is Van Schayk altijd verrassend; óók wanneer hij zich laat inspireren door de dansgeschiedenis, sedert kort door de Nijinsky-balletten van de Ballets Russes. Zijn gedurfde verbeeldingskracht komt ook tot uiting in de manier waarop hij zijn onderwerpen behandelt met een droog of ironisch gevoel voor humor.
(Luuk Utrecht)

Toer van Schayk

*Boven: Repetitiefragment van 'Life' met v.l.n.r. Sonja Marchioli, Jeanette Vondersaar en Monique Sand.
Midden en onder: Repetitiefragmenten van 'Life'.*

Repetitiefoto 'Life' met Jeanette Vondersaar.

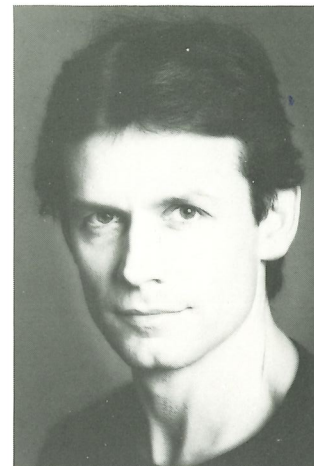
Solisten

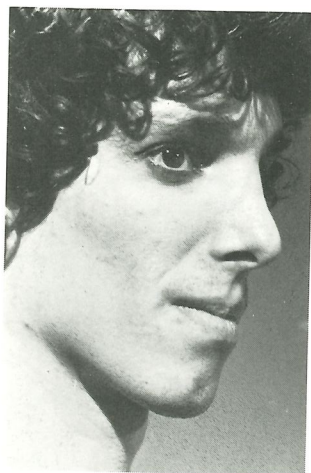
Maria Aradi

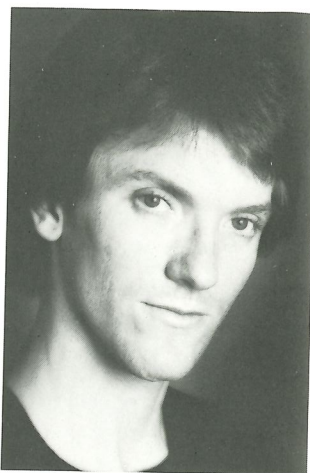
Laurel Benedict

Han Ebbelaar

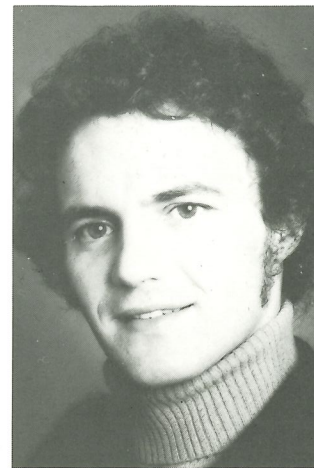
Clint Farha (foto Sonja Geerlings)

Henry Jurriëns

Sonja Marchioli

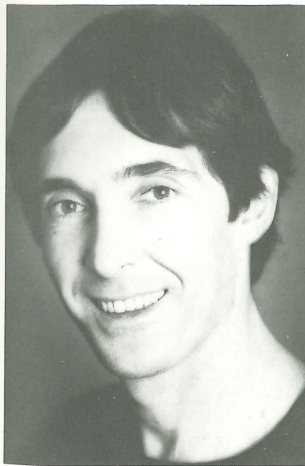
Zoltan Peter

Alexandra RADIUS

Monique Sand

Francis Sinceretti

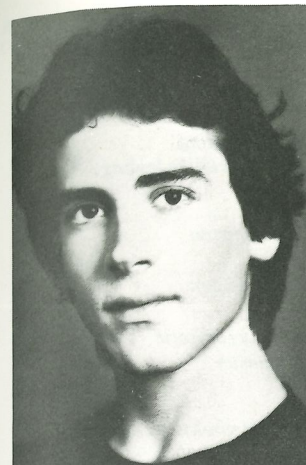

Jeanette Vondersaar

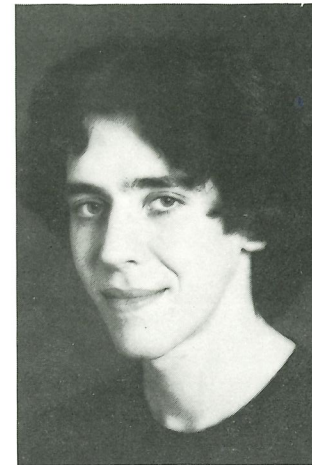
Halfsolisten

Aina Bilkins

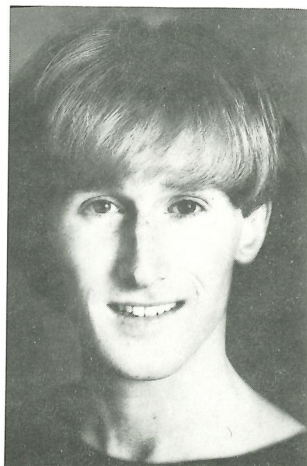
Marco Carrabba

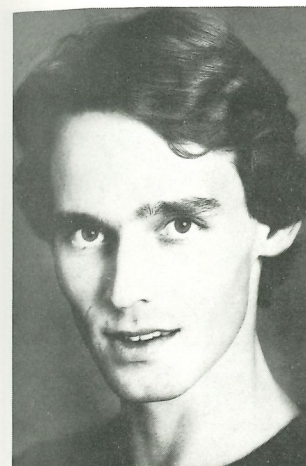
Michael Corder

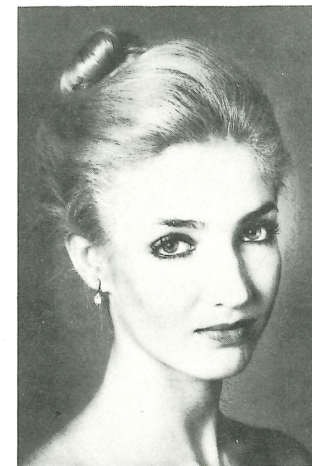
Judith James

Grahame Lustig

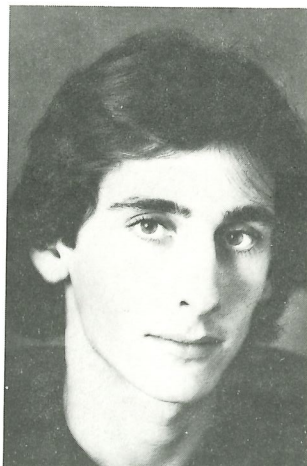
Jan Willem de Roo

Valerie Valentine

Mea Venema

Wade Walthall

Carmela Zegarelli

Joanne Zimmerman

Overige medewerkers van Het Nationale Ballet

Mr Anton Gerritsen *zakelijke leiding*
Frits Basart *adjunkt zakelijke leiding*

Artistieke staf

Peter Boyes *choreologen*
 Karel Schorer
 Agnes Roboz *gastpedagogen*
 John Taras
 Johan Mittertreiner *interne organisatie*
 Henk van Dijk *videomaster*

Muzikale staf

Adam Gatehouse *muzikaal directeur/dirigent*
 Lucas Vis *dirigent*
 Tilly Langedijk *pianisten*
 Eric van Nooyen
 Kees Pelger

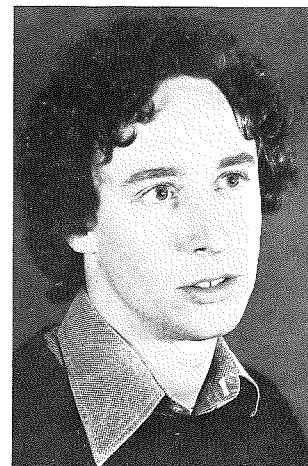
Zakelijke en administratieve staf

Mr Hans van Alphen *Administrateur*
 Cor Degeling *boekhouding*
 Irma Donker
 Rietje Koning-de Leth
 Dick Hendriks *pers en publiciteit*
 Minou Bijl
 Anna Marijke Diderich-Pijper *directiesekretaresse*
 Emmie Kalshoven-Wesseling *sekretariaat*
 Irma Westerlaken

Voorstellings- en produktiestaf

Dhian Siang Lie *produktie- en voorstellingsleiding*
 Hans Dowit *voorstellingsleiding*
 Jan Hofstra *chef inspeciënt*
 Henk Koegler *inspeciënten*
 Rein van der Woude
 Martin Wagenaar
 Roderick van Gelder
 Jos Janssen
 Benno Veen
 Jean Pierre Custers
 Joop Stokvis *chef kostuumafdeling*
 Guity de Loor *kostuumafdeling*
 Ina van Bruinswaard
 Bep Blomkwist
 Inge Barneveld Binkhuysen
 Reni Kohne
 Juliëtte de Haan
 Piet de Bakker *bediening volgspots*
 Elco Bos
 Flip Broekman
 Han Kerckhoffs
 Yvonne Koelman
Medische staf
 Marijcke Jongbloed *bedrijfsarts*
 Fred van Beek *masseur*
 Wolf Ondracek *sociaal begeleider*

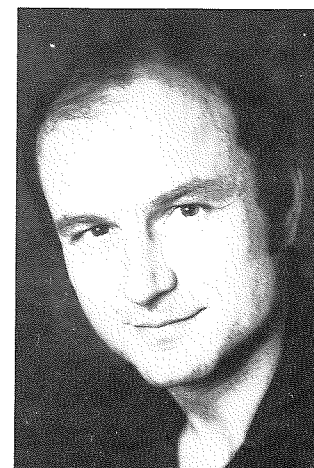
Rechts: Dirigent/muzikaal Directeur
Onder: Balletmeesters

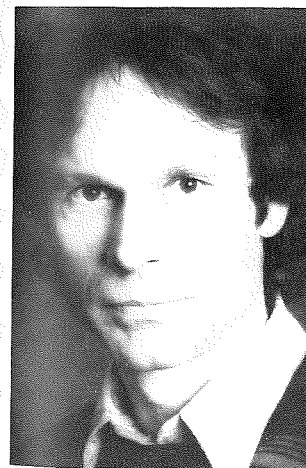
Adam Gatehouse

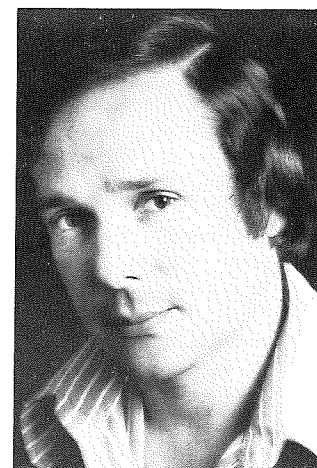
Christine Anthony

Ivan Kramar

Heinz Manniegel

Reuven Voreberg

Het Nederlands Balletorkest

Lucas Vis *artistieke leiding/dirigent*
Linda Ashworth *eerste concertmeesters*
Roseline Piveteau
Josef Simon *tweede concertmeester*
Skye Carman *eerste viool*
vacature
Miroslava Pasić
Mario van Elswijk
Ygal Zimmerman
Jill Bernstein
Janet Krause
William Bernhard
Marshall Willox *tweede viool*
vacature
Pamela Blau
Attila Gozon
Jan Kruit
Maria Engelman
Evelyn Smith
Caroline Guittart-Arends
Rob van Crimpen *altviool*
Christina Bennett
Joy Waterman-Arrow
Edith van Dalen-Rutz
Jan Benders
Andrea Veenhuysen-Neuman
Lidewij Scheifes *cello*
Hans Woudenberg
Izuru Saita
Justus Halbertsma
Carol Jacobson
John Brecher
Tony van Hal *contrabas*
Hans Lammers
David Niven
André de Graeff
Ann Gudde-Morgan *harp*
Peter Dieleman *fluit*
Tonnie Meijer
Gijs van Kooten *piccolo/fluit*
Thomas Walta *hobo*
Willy Streefkerk
Hans Knijff *althobo/hobo*
Cees Kwikkel *klarinet*
Ernst Karten
Hens Otter *basklarinet/klarinet*
Ronald Karten *fagot*
Peter de Wit
Louis Mieremet *contrafagot/fagot*
Eddy van Dijken *hoorn*
Jonathan Wallen
Cees Breederveld
Jan Slootweg
Leo Verreijt

Gerard van der Vlist *trompet*
Jaap van Veen
Dick Radstake
Huub Robbeerts
Peter Poel *trombone*
Wim de Vreugt
Dirk Krijt *bastrombone/trombone*
Michael Pietersen *tuba*
Michael de Roo *pauken*
Jacob Goud *slagwerk*
Guus Sprangh
Nico de Rooij *toetsinstr./slagwerk*

Johan van Rhijn *directeur*
Elly Büchli *sekretaresse*
Teun Taal *boekhouder*
Peter Brassier *orkestinspekteur*
Stando Bares *orkestbode*
Frans Lakerveld *orkestbode/chauffeur*

Aan de totstandkoming van deze productie werkten mee:

De hele productie- en voorstellingsstaf van Het Nationale Ballet en de gehele technische staf van Theater Carré o.l.v. Bob Kuijper, alsmede:

Renée Kuijpers-Wellner *Assistent voorstellingsleiding*
Annemieke Diderich *Assistent kleedster*
Erica Habold *Rekwisieten*
Stichting Theatertechniek
en -administratie
Fa. Nauta & Berntsen *Dekors*
Stalen Steiger Holland B.V. en
Fa. A. T. van Doesburg & Zn. *Environment*
Ber van Hirtum *Kostuums, hoeden, maskers en*
Lenie van Velzen *accessoires*
Katinka Keus
Josje Teunisse
Nora Grace
Nellie van de Velden
Jacques Janssen
Erica Habold
Fa. Coëlho
Fa. Joh. E. Kok
Fa. Hoek & Sonépouse *Eidophoor projectie voor Live*
Wilfried van der Kolk *Techniek eidophoor*
Michael McLellan *Kamera-assistent voor Live*
Fa. Ruad *Filmprojectie voor Life*
Jellie Dekker en Paul Muller *Assistentie filmproductie voor Life*
Jan van Leeuwen *Fotografie voor Life*
Fa. Flaslight *Belichtingsmateriaal*

Portret- en dansfoto's in dit programma gemaakt door Jorge Fatauros

Samenstelling Dick Hendriks